

© **О. В. Добридень**

2. Келле В. Ж. Идея многомерности в познании социальной реальности / В. Ж. Келле // Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века. К 80-летию профессора Моисея Самойловича Кагана. Материалы международной научной конференции. 18 мая 2001 г. Санкт-Петербург / Серия «Symposium» – Выпуск № 12. – СПб.: Издательство Санкт-Петербургского философского общества, 2001. – С. 53-62.
3. Шевченко В. Н. Социально-философский анализ развития общества / В. Н. Шевченко. – М., 1984. – С. 9.
4. Кемеров В. Е. Введение в социальную философию / В. Е. Кемеров. – М., 1996. – С. 79.
5. Ключко В. Е. Становление многомерного мира человека как сущность онтогенеза / В. Е. Ключко // Сибирский психолог – Томск, 1998. – Выпуск 8-9. – С. 7-15.
6. Богатая Л. Н. Многомерное мышление в контексте представлений о многомерности / Л. Н. Богатая // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского: Серия «Философия. Культурология. Политология. Социология». – Том 23 (62). – 2010. – № 1. – С. 41-45.
7. Vaudrillard J. Simulations / J. Vaudrillard. – N.Y.: Semiotexte, 1983. – P. 3.
8. Леонтьев А. Н. Образ мира / А. Н. Леонтьев. Избранные психологические произведения. – М.: Педагогика, 1983. – С. 251-261.
9. Конечкая В. П. Социология коммуникаций. Учебник / В. П. Конечкая. – М.: Международный университет бизнеса и управления, 1997. – 304 с.

УДК: 130.122+366.01

О. В. Добридень - кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних наук Державного закладу «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» (м. Дніпропетровськ)

ЗДОРОВЕ СПОЖИВАННЯ В УМОВАХ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО СУСПІЛЬСТВА СПОЖИВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ПРОТИСТОЯННЯ

В статті розглядаються проблеми протистояння між здоровим споживанням і факторами, що зумовлюють розвиток суспільства споживання на сучасному етапі. Ці проблеми аналізуються крізь призму зв'язків між ідентичністю особистості та провідними ризиковими та кризовими комунікаціями з зазначеної тематики.

Ключові слова: суспільство споживання, здорове споживання, клієнтурне рабство, технологічна сингулярність, кризові і ризикові комунікації, ідентичність споживача.

ЗДОРОВОЕ ПОТРЕБЛЕНИЕ В УСЛОВИЯХ ВИСОКОТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА ПОТРЕБЛЕНИЯ: ПРОБЛЕМЫ ПРОТИВОСТОЯНИЯ

В статье рассматриваются проблемы противостояния между здоровым потреблением и факторами, которые обуславливают развитие общества потребления на современном этапе. Эти проблемы анализируются через призму связей между идентичностью личности и ведущими рисковыми и кризисными коммуникациями по обозначенной теме.

Ключевые слова: общество потребления, здоровое потребление, клиентурное рабство, технологическая сингулярность, кризисные и рискованные коммуникации, идентичность потребителей.

HEALTHY CONSUMPTION IN CONDITIONS OF HIGH TECHNOLOGICAL SOCIETY OF CONSUMPTION: PROBLEMS OF CONFRONTATION

This article discusses the conflict between healthy consumption and the factors that determine the development of the consumer society at the present stage. These problems are analyzed through the prism of relations between personal identity and leading risky and crisis communications on the designated topic.

Keywords: society of consumption, healthy consumption, clientele slavery, technological singularity, crisis and risk communication, identity of consumers.

Сучасні мегамасштабні зміни у сфері науки і техніки певним чином зумовлюють нестабільність сучасного соціального буття не менше ніж нарочиті і гучні політичні акції й потребують постійної колективної природознавчої, філософської, етичної, соціально-економічної рефлексії, аналізу тенденцій у сфері ризикової та кризової комунікацій, а також прогнозування перспектив у формуванні сталої системи безпечного буття в Україні та світі в структурі пріоритетів XXI століття.

Дослідження суспільства споживання здійснюється сьогодні представниками як суто технічних, так і гуманітарних наукових кіл. Науковці від філософії, економіки, психології, соціології, культурології, політології, біології, медицини намагаються здійснити більш-менш комплексні розвідки у сфері споживання. Утім, різнопланові науково-практичні орієнтири якщо не звужують, то значно обмежують потенційні можливості використання результатів цих розвідок. Дослідниками розглядаються лишень певні з аспектів проблематики, які не можуть бути фундаментальними з погляду на інтегральний характер споживання. Виникає складне завдання об'єднання та, що є головним, широкого оприлюднення розмаїтого знання, яке потребує цілісної основи для синтезу і обліку нових пограничних напрямків, що виникають у результаті пошуків у галузі безпечного споживання.

Аналіз суспільства споживання, здійснений сучасними як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками, представляє різноманітні погляди на його сутність, механізми виникнення, динаміку подальшого розвитку, потенційні можливості трансформації. Серед них: напрацювання у сфері соціальних підвалин поведінки споживача (В. Тарасенко), комунікативної теорії суспільства (А. Єрмоленко), соціальної структуризації повсякденності суспільства споживання (В. Ільїн), управління потенціалом споживання в розвитку економічних систем (В. Фомішина), маркетингових засад споживання (І. Шмігін), суспільної динаміки потреб (В. Логунов), соціологічної рефлексії суспільства споживання (Я. Зоська), дискурсів щодо вимірів раціональності (О. Соболь), філософсько-методологічних змістів технологічної сингулярності (Р. Маріогло), теоретико-методологічних інтерпретацій культури споживання (М. Соколовська). До того ж не обійтися без відомих праць видатних суспільствознавців, тепер вже класиків дослідження суспільства споживання Ж. Бодріяра, Е. Фромма, Р. Барта, К. Леві-Стросса, Г. Маркузе, Т. Веблена, Г.-Е. Дебора та багатьох інших.

Результати вищезгаданих досліджень є родючим ґрунтом для подальшого соціально-філософського осмислення проблем сьогоденного суспільства споживання. Однак, малодослідженим до цього часу залишається питання динаміки соціальних процесів на фоні загострення біоетичних і техноетичних проблем. Тим більше, що як би швидко не відбувалась наукова рефлексія щодо проблем суспільства споживання, що впливають з розвитку зокрема біо-, нано- та інфотехнологій, їх актуальність завжди залишатиметься відкритою з огляду на неспинний приріст відкриттів. Ці проблеми розглядаються в статті крізь призму зв'язків між ідентичністю особистості та провідними ризиковими та кризовими комунікаціями з зазначеної тематики.

В даній статті не буде намагання звернутись до ретельного обліку та оцінювання специфічних вимірів комунікацій щодо техногенних ризиків з боку наукомістких технологій, пов'язаних, зокрема, з молекулярно-біологічними і наноінженерними проривами, поширенням трансгенних рослин і генномодифікованої продукції у продовольчій і медичній галузях, безпрецедентним збільшенням рівня сукупних випромінювань від бездротових систем тощо. В цьому немає потреби, оскільки ризикові та кризові комунікації з легкістю глобальної проблеми долають державні, національно-культурні, будь-які міжустановчі бар'єри, що виникають в процесі врегулювання питань з обігу зазначених штучних процесів і матеріалів, та сприяють об'єднанню зусиль в намаганнях їх розв'язати.

Поглинання сучасного суспільства кризовими і ризиковими процесами є наявною реальністю, що не потребує доказів. Виникла нагальна необхідність в осмисленні вже не причин, а наслідків. Втім, сьогодні як ніколи, процес розвитку споживчих відносин неможливо зрозуміти поза системою зв'язків із науковою, політичною і соціально-економічною сферою. В свою чергу різноманіття соціальних систем і потужність наукових відкриттів обумовлює багатогранність елементів та якісних характеристик суспільства споживання. В підтвердження цього останнім часом стали гучнішими схожі за своїм змістом визнання дослідників щодо кризи раціоналістичних світоглядних систем саме в контексті загроз від революційної індустрії супертехнологій: «Динамічна поведінка складних соціальних систем не може відповідати імперативам картезіанської раціональності тому, що на них лежить «проклятіє подвійності». Суть якого полягає в тому, що всі реалії, на яких він лежить, однаково

успішно можуть бути використані як інструменти і креативної, і руйнівної діяльності. Техногенний мегасоціум нашого століття створив незору безліч знарядь, речовин, груп, що офіційно мають статус подвійного призначення. Те саме можна сказати і про соціальні організації, співтовариства, інститути. Усі вони несуть у собі не тільки небачені раніше блага, але й глобальні погрози, ризики, небезпеки людству» [1, с. 3].

Водночас дослідники феномену технологічної сингулярності доходять невтішного висновку про невідворотне приближення тих часів, коли стрімке прискорення темпів технологічного прогресу вилетіть в інтелектуальну перевагу комп'ютерного штучного розуму над – тоді вже не першим в ієрархії класичної раціональності буття – розумом людини. На думку відомих американських наукових авторитетів, зокрема математика, програміста В. Вінджа, техносингулярні зміни разом із різноманітними загрозами, що пов'язані, зонайперше, з потенціальною можливістю некерованості автономного штучного інтелекту, відбудуться не пізніше 2030 року, за версією футуролога Р. Курцвейла – не пізніше 2045 року. Проте, не слід ігнорувати зворотній бік ситуації, коли власне керованість мегатехнологіями і взагалі здійсненням факту технологічної сингулярності сконцентруються у зоні впливу однієї чи декількох держав. Приміром, не зважаючи на те, що відомий дослідник в галузі нанотехнологій Е. Дрекслер залишається активним ревнителем штучного інтелекту та нанометричних одиниць, і для нього вони не інакше як «машини творення», він, таки, змушений визнати: «На всьому протязі історії, держави розробляли технології, щоб розширити свою військову міць, і держави безсумнівно будуть відігравати домінуючу роль у розробці систем штучного інтелекту. Військове фінансування вже підтримує і молекулярні технології, і штучний інтелект. Нанотехнологія і штучний інтелект можуть бути інструментами руйнування, але вони не є руйнівними за своєю суттю» [2].

Справді, одновекторна руйнівна стратегія наукового пізнання, що зводить науку, вільну від цінностей, за принципом «мета – засіб – результат» і головним чинником якої є деструктивна нейтральність до традиційних етичних норм і системи цінностей (останнім часом маємо можливість спостерігати свідоме їх потурання, бо в умовах суспільства споживання рівень конкурентоспроможності визначається скоріше відсутністю моральних суджень; іншими словами швидше поталанить тим, хто позбавлений уявлення про моральність), системно і централізовано скеровується транснаціональною матрицею узгодженої маніпуляції з боку «еліт» авторитарних держав з представницькою демократією. За таких обставин зовсім недивною є відірваність від справжнього стану справ і малоефективність етичних і правових врегулювань у перегонах за владу або ж власників капіталу, які орієнтовані насамперед на примноження прибутків і зростання повновладних потенцій через використання ефективних наукомістких технологій. Так чи інакше, але попри будь-які заборони жодний не зможе перебувати в цілковитій упевненості в тому, що хтось не випередить їх у царині ризикованих, проте таких приголомшливо амбіційних наукових проєктів.

Разом із тим є очевидним, що значущість і впливовість норм біологічної етики доти залишатимуться просто декларативними, доки не лишень відчутно зрушить з місця активна мобілізація світової громади у питаннях здорового споживання шляхом кризових і ризикових комунікацій, але й державами не буде досягнуто істотних змін у сфері контролю за науковими випробуваннями і впровадженням їх результатів в загальний обіг. Доки вчені не почнуть керуватись гуманістичними цінностями і свідомо лімітувати свої дослідження, незважаючи на потужний амбіційно-гносеологічний поклик. Зрозуміло, такий розвиток подій суперечить реаліям суспільства сьогодні і віддаленому майбутньому, власно кажучи, цього також не обминути. Все це – ілюзорно. В дійсності ж біоетична парадигма, не дивлячись на появу промовистих дискусій у різних специфічних наукових колах і утворення спеціалізованих комітетів з біологічної етики, не заважає ні агресивному втручанням в біофізіологічне і психічне життя людини, ні фальсифікаціям із харчовою продукцією з вмістом трансгенних рослин, штучно-хімічних речовин, ані виплеканню і невгамовному нав'язуванню стереотипів корпоративної сцієнтистської держави. Не слід забувати, що біологічна етика, як і будь-яка етика, являє собою науку про норми і шляхи гармонізації поведінки людини і вона не має юридичних підстав для наказів і заборон. То ж слідувати або ігнорувати норми біологічної етики – це питання особистого вибору та відповідальності. Коли докорінним чином зміниться статус біоетики, техноетики, екологічної етики, в цілому моральних настанов, якщо соціальні механізми духовного виробництва розвиватимуться так, як їх бачить А. М. Єрмоленко і «етика відповідальності, спрямована на розв'язання завдань приборкання цілерациональності, а також забезпечення можливості виживання і спільного життя різних народів і культур, повинна подолати вузький обрій цілерациональності, отже – бути комунікативною

макроетикою» [3, с. 29], світова громада достеменно отримає шанс і надію на гідне життя.

Проте, аж ніяк не можна стверджувати, що протиріччя між добродійними цілями біоетики і замалою швидкістю її просування у суспільстві встали незломною заслоною на шляху вирішення проблем здорового споживання. Навіть самі такі протиріччя, що серед іншого стають предметом ризикових і кризових комунікацій, сприяють розширенню кола залучених людей, які прагнуть об'єднати свої зусилля й разом з виробленням біоетичної ідеології, розумінням її особливого статусу в філософських дискурсах, наближають ті часи, коли відстань між комунікацією і конкретною дією задля виживання людства зменшуватимуться. Таким результативним наслідком і, власне, підтвердженням актуальності кризових і ризикових комунікацій можна вважати започаткування численних наукових симпозіумів, конгресів, конференцій, круглих столів, презентацій з пекучої проблематики, зокрема, найбільш авторитетним в Україні є Національний конгрес з біоетики, співорганізаторами якого виступають Національна академія наук, Національна академія медичних наук, Міністерство охорони здоров'я. З іншого боку, слід відзначити появу протягом декількох останніх років на українських телеканалах таких вкрай необхідних науково-популярних передач як «Ілюзія безпеки», «Територія обману» тощо. Отже, маємо можливість спостерігати, як поступово здійснюється, на мій погляд, одне з головних завдань кризових і ризикових комунікацій: перехід знання від науковців до широких мас населення України, бо настання епохи штучного (з усіма змістами цього слова) буття потребує нового рівня освіченості та підготовленості пересічного громадянина до існуючих технологічних загроз і, що є вкрай важливим, маніпуляційних практик впливу на особистість в контексті виникнення псевдоідентичності.

Не викликає жодних сумнівів, що сьогодні свобода і можливість вибору як ніколи передбачають освіченість людини. І саме свобода набуває сьогодні нових маніпуляційних вимірів і підтекстів. Ретельно аналізуючи витоки дераціоналізації демократії, сучасний український дослідник Ю. О. Мелков зазначає, що «класичні способи впливу – примус, насилля, командно-адміністративні методи – за некласичної доби замінюються маніпуляцією. Перевага останньої для тих, хто маніпулює, очевидна: адже такий вплив як більш ефективний, так і більш безпечний, бо не викликає опору з боку тих, ким маніпулюють. Більше того, маніпуляція як вплив некласичними методами має справу з підсвідомістю людини, а тому її досить нелегко виявити та перемогти» [4, с. 102]. Такий підхід стверджується поряд з іншим, згідно з яким ілюзія тлумачиться як один зі способів, що допомагає віднайти сенс життя, здолати його абсурдність. Що ж стосується ілюзій і соціальних міфів, питань реальності існування, то протягом багатотисячолітньої історії філософії вони неодноразово ставали об'єктом аналізу дослідників, зацікавленість яких є цілковито зрозумілою, виходячи з того, що соціальна міфологія завжди була, є і буде одним з найкращих знарядь маніпуляції. Як відзначає сьогодні український філософ І. А. Кадієвська – «володіння ілюзіями для людини є стратегією виживання» [5, с. 27]. Одразу спадають на думку відомі слова класика: «Ах, обмануть мене не трудно, я сам обманываюсь рад». Як влучно цей крилатий вислів зображує не лише самовіддану готовність закоханого до підміни істини фантазією, але й споконвічні протиріччя внутрішнього світу людини з її бажанням «втекти від свободи», які безсоромно використовують сучасні лідери-маніпулятори корпоративних систем.

Поза сумнівом, така собі заспокійлива тактика транснаціональних корпорацій, що передбачає гарантування всемогутності та контрольованості сучасних наукомістких технологій, а також паралельне висміювання начебто необґрунтованих побоювань та дискредитацію опозиційних наукових поглядів, є зманіпульованим сценарієм виживання, натомість який неодмінно у подальшому, у кожному разі отримання суперечливого знання, зумовить сум'яття та сумніви у рядах простих обивателів, так само зростання прагнень щодо подальшого делегування відповідальності задля відчуття захищеності.

Отже, погоджуючись в цілому з авторитетною думкою І. А. Кадієвської, зазначимо, що під ілюзією як «стратегією виживання» необхідно все-таки ж розуміти констатацію ситуації, здійснений факт, а не добровільну згоду людини на замилювання очей і втрату особистої ідентичності, схвалення власного перманентного перебування в омані неправдивої інформації про дійсні та потенційні ризики техногенної цивілізації.

Придушення ідентичності шляхом маніпуляцій вичерпно роз'яснює Ю. В. Романенко: «Маніпулювання свідомістю й підсвідомістю індивіда істотно утруднює і деформує процес його ідентифікації. Нав'язування індивіду далеких йому уявлень, орієнтацій і цінностей у підсумку приводить до підміни його особистісного образу і його ідентичності в цілому. Заміщення ж у ході маніпулювання справжніх духовних цінностей утилітарно-споживчими і нездатність особистості,

якою маніпулюють, до саморефлексії, закривають перед нею можливість усвідомлення підміни її ідентичності, що відбулася, і яка, по суті, приймає форму псевдоідентичності» [6, с. 93].

Однаковою мірою така інтенція стосується споживчої культури і поведінки людини, яку поза її свідомою згодою зробили одночасно представником і клієнтом масового корпоративного суспільства, в якому за допомогою витончених високотехнологічно озброєних маніпуляцій стрімко, поверх за поверхом зводиться нова, в чарівливій обгортці і спустошливим вмістом, неволя. І хоч яким би чином не пояснювали необхідність таких заходів для забезпечення від тероризму, задля глобальної ресурсної та продовольчої безпеки з огляду на зростання чисельності населення, задля будь-яких інших застережливих захистів – неволя у вигляді клієнтурного рабства доволі відверто проявляє себе у всіх сферах соціального буття. Згадаймо, принаймні, А. Камю, який свого часу дійшов пророчого висновку, що є особливо злободенним нині: «Якщо хтось позбавляє вас хліба, він тим самим позбавляє вас і свободи. Але якщо у вас віднімають свободу, то будьте впевнені, що й хліб ваш теж під загрозою, тому що він залежить вже не від вас і вашої боротьби, а від примхи господаря» [7, с. 135]. Нас позбавили хліба, щонайменше його натурального вмісту, і наше буття наскрізь міфологізоване. Життєвий простір людини стає примарним, суміш здогадів і приблизного знання ще більше містифікує реальність. Якщо ми робимо вибір, то нам лише здається, що ми робимо його за власною волею, свідомо. Маємо робити висновки і активно змінювати життєвий простір, починаючи з себе. Адже зміст внутрішнього морального світу особистості, якість її соціокультурних і духовних потреб визначає рівень підпорядкованості маніпуляційним практикам. Інакше кажучи, невігласи не зможуть ефективно опиратись впливу тієї частини ризикових і кризових комунікацій, представники якої перебувають на службі у власне маніпуляторів.

З вищенаведеного слідує, що сучасні ризикові та кризові комунікації щодо наслідків технологічних впливів самі мають бути ретельно дослідженими і аргументованими, щоб відбракувати неперевірене знання або ж передплачену пропаганду.

Проведений нами як в межах, так і за межами статті аналіз переконливо свідчить про те, що актуальність проблеми впливу і плодів такого впливу з боку високих технологій на здоров'я людини та процеси здорового споживання чимдалі зростає. Отже, чи можливе здорове споживання в умовах високотехнологічного суспільства споживання? На жаль, на моє велике переконання відповідь однозначна: сьогодні ні. Доки в пляшці з нібито молоком, яким ми годуємо своїх дітей, не буде жодної краплі молока; доки першими новинами в ЗМІ будуть сутички між владою та опозицією замість широкого оприлюднення, наприклад, рекомендацій Парламентської асамблеї Ради Європи ще від 2011 року щодо обмеження використання бездротового інтернету Wi-Fi, WiMAX, інформаційних мереж 3G через ризики впливу електромагнітного й радіочастотного випромінювання; доки біотехнологічні концерни, як-от американська кампанія «Епіцит», голова якої (Мітч Хайн) у 2001 році на прес-конференції повідомив про виведення нового модифікованого сорту кукурудзи з контрацептивними функціями, не віддаватимуть пріоритетність здоровому глузду та повазі до прав і свобод іншої людини перед надприбутками і бажанням контролювати весь світ, доти прості люди, клієнти корпорацій представників елітного клубу «Надлюдина», перебуватимуть у полоні завуальованого високотехнологічного рабства. Разом із тим необхідно пам'ятати, що екстрене врегулювання наведених і їм подібних проблем, якщо уявити такий розвиток подій, загрожує не лише зрозумілим економічним і політичним колапсом, а також призведе до ще більшого поглиблення кризи ідентичності людини, бо всі сучасні технології цупко тримають свої позиції у її повсякденному ужитку, їх потенційна відсутність навіть в уяві знебарвлює життя. З причини уникнення труднощів з деформацією ідентичності ключовим критерієм у вирішенні проблеми має стати психічне і тілесне здоров'я людини.

Зображені обставини суперечать всім гуманістичним основам розвитку цивілізації, вони підтверджують посилення динаміки зубожіння й виродження людства в фізіологічному та духовному вимірах. Таким чином маємо всі підстави констатувати, що сьогодні відбувається наймасштабніша за всі часи глобальна афера, полем для деструктивної дії якої на першому етапі є індивідуальний життєвий простір окремої людини, яка забезпечується певними соціальними комфортом і гарантіями з боку корпоративної держави, проте це не заважає руйнівній ході прибуткових технологій. Та не слід впадати до песимістичних настроїв і розчарування, оскільки це знов-таки призведе до подальшої порожнечі, почуття непотрібності індивідуальних зусиль і безвихіддя, «втєчи від свободи» і в черговий раз зробить нас ласим шматком для маніпуляцій, за допомогою яких людина начебто звільняється від відповідальності за те, що відбувається у суспільному житті. Зрештою, імперативом саме такого розуміння має стати усвідомлення того,

© М. П. Добрава

що гідні біосоціальні стандарти, фундаментальні зміни у сфері охорони здоров'я, політико-економічні трансформації не відбуватимуться самі собою. Сьогодні правові привілеї розпорядників державного устрою розчинились в інтересах політико-економічних кланів. Як складатиметься власний життєвий простір надалі, кожен має визначитися особисто. Звісно, необхідно уникати утопічних схильностей, втім, мати активну позицію, ініціативно аналізувати та перевіряти інформацію, намагатися бути технологічно освіченим всупереч теперішнім тенденціям замовчування, популяризувати інформацію про загрози – такою має стати локальна стратегія задля потужного об'єднання наукових і громадських зусиль у подоланні глобальних ризиків техногенної цивілізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соболев О. М. Рациональность: посткартезианские измерения / О. М. Соболев // Мультиверсум. – К., 2005. – № 50. – С. 3-23.
2. Дрекслер Э. Машины созидания. Грядущая эра нанотехнологии [Электронный ресурс] / Э. Дрекслер. – Режим доступа: http://e-drexler.com/p/06/00/EOC_Cover.html
3. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія / А. М. Єрмоленко. – К.: Лібра, 1999. – 488 с.
4. Мелков Ю. О. Демократія і раціональність / Ю. О. Мелков // Практична філософія. – К., 2007. – № 3 (25). – С. 98-109.
5. Кадиевская И. А. Просветители против манипуляторов / И. А. Кадиевская // Грані. – 2012. – № 2 (82). – С. 26-28.
6. Романенко Ю. В. Маніпулювання макроідентичністю в масових комунікаціях: до постановки проблеми / Ю. В. Романенко // Грані. – 2013. – № 8 (100). – С. 89-95.
7. Камю А. Творчество и свобода. Статьи. Эссе. Записные книжки / А. Камю. – М.: Радуга, 1990. – 608 с.

УДК 321: 316.61

М. П. Добрава - докторант кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

КОНСТРУЮВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОЕКТУ МОДЕРНУ

Статтю присвячено дослідженню конструювання політичної ідентичності у процесі трансформації проекту модерну. Визначено основні фактори, які впливають на цей процес.

За допомогою конструктивістського методу та підходу символічного інтеракціонізму досліджується процес формування політичної ідентичності у постмодерному суспільстві.

Відзначено, що проблема політичної ідентичності набуває особливої ваги у перехідні періоди – від традиційного суспільства до модерного (коли, власне, і з'являється феномен політичної ідентичності) та під час трансформації проекту модерну. Останній період концептуалізується у теоріях «постмодерну», «пізнього модерну», «суспільства ризику», «інформаційного суспільства», «суспільства знань» та ін.

Ключові слова: ідентичність, політична ідентичність, конструювання політичної ідентичності, перехідний період, проект модерну, постмодерн.

КОНСТРУИРОВАНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В ПРОЦЕССЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРОЕКТА МОДЕРНА

Статья посвящена исследованию конструирования политической идентичности в процессе трансформации проекта модерна. Определены основные факторы, влияющие на этот процесс.

С помощью конструктивистского метода и подхода символического интеракционизма исследуется процесс формирования политической идентичности в постмодерном обществе.

Отмечено, что проблема политической идентичности приобретает особое значение в переходные периоды – от традиционного общества к современному (когда, собственно, и появляется феномен политической идентичности) и при трансформации проекта модерна. Последний период концептуализируется в теориях «постмодерна», «позднего модерна», «общества риска»,